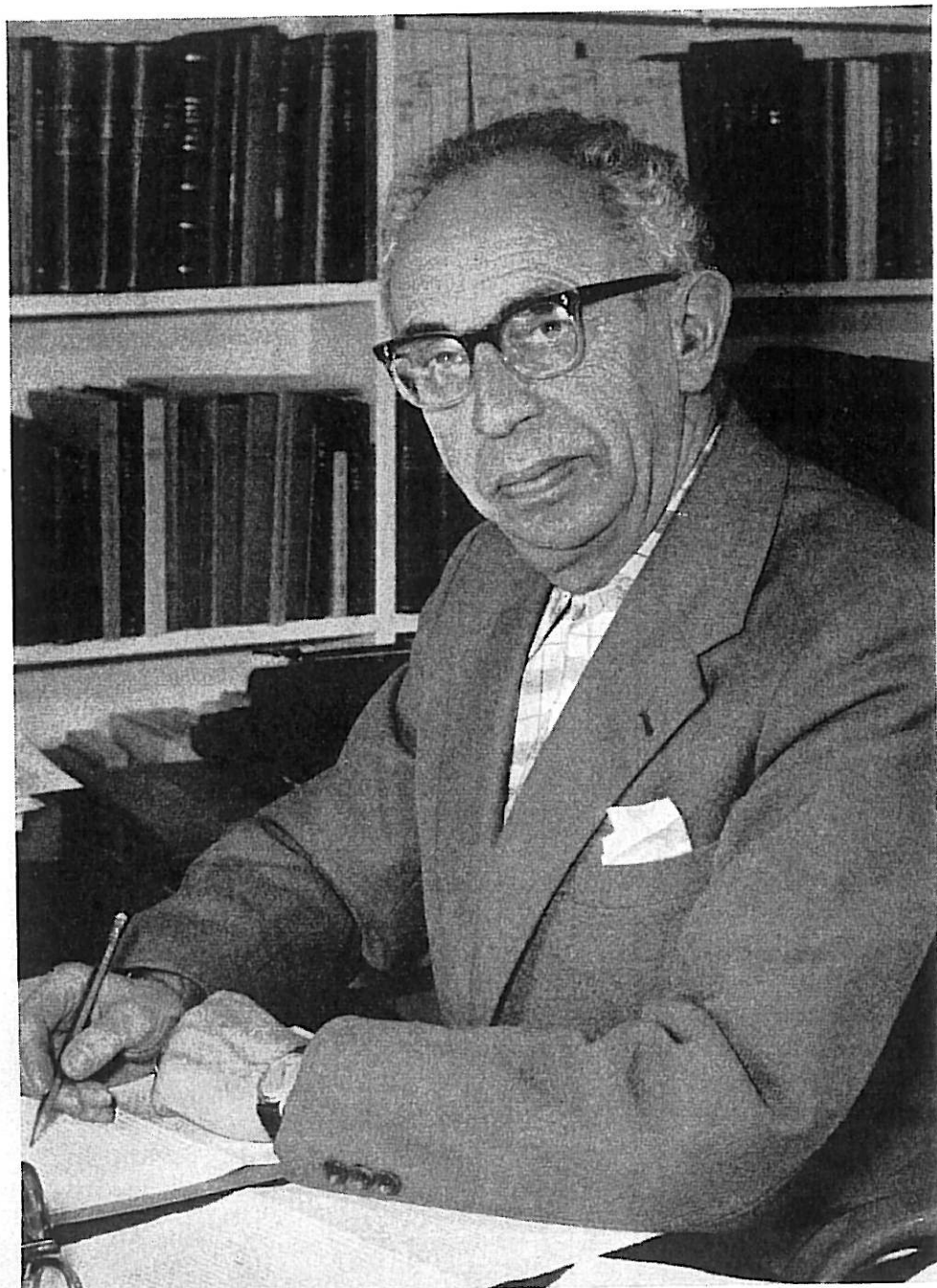

AD. STENDER-PETERSEN

21. juli 1893 – 16. april 1963

Det smertede Stender-Petersen dybt, at et alvorligt hjerteanfald gjorde det umuligt for ham at begynde universitetsarbejdet i forårssemestret, det semester, der skulle være hans sidste som professor ved Aarhus Universitet. Under det månedlange sygeleje, der fulgte, kredsede hans tanker ustandselig om undervisningen og Slavisk Instituts virksomhed – samtidig med, at han, når han havde det bedst, var levende optaget af videnskabelige arbejder og planer. Lykkelig over at være kommet hjem fra hospitalet og tilsyneladende i god bedring arbejdede han den sidste dag, han levede, på en artikel om den russiske forfatter Leskov til en tysk videnskabelig publikation. Da hjerteslaget ramte ham sent på dagen, døde han stille midt i det virke som forsker og skribent, der for ham var det egentlige liv. Stender-Petersens død var et tungt tab, ikke blot for det universitet, hvor han virkede i over 30 år, ikke blot for den slavistiske forskning i Danmark og det øvrige Norden, men for hele den internationale slavistik.

For Stender-Petersen kom hverken den almindelige livsvej eller den videnskabelige løbebane til at gå som en lige linje. I drengeårene, i den udmærkede Skt. Petri-skole i det kejserlige Peterburg, var hans hovedinteresser de klassiske sprog, den russiske litteratur, og filosofi. Under det bredt anlagte studium ved Peterburgs universitet, hvor han var indskrevet som student i fagene historie samt germansk og romansk filologi, fulgte han forelæsninger hos så fremtrædende videnskabsmænd som Baudouin de Courtenay (sammenlignende sprogvidenskab), M. J. Rostovcev (klassisk filologi), S. F. Platonov (historie) og F. A. Braun (germansk filologi).

Da Stender-Petersen i 1916, draget af sin fars hjemland, besluttede sig til at fuldføre studierne ved Københavns Universitet, valgte han germansk og klassisk filologi som fag; først i 1917 skiftede han over til den slaviske filologi, det fag, hvori han med først Stanisław Rożniecki, senere med Holger Pedersen som lærere, tog magisterkonferens 1919.

Vi ved fra forordet til Stender-Petersens store russisk litteraturhistorie, at han helt fra gymnasietiden drømte om i et sammenfattende værk at skildre Ruslands litteratur som ét stort, sammenhængende forløb. Der skulle gå mere end

en menneskealder, før denne drøm blev realiseret, men vi sporer drømmen helt fra hans unge år i hans udprægede litterære interesse for slavistikken.

De to artikler i Tilskueren 1917, *Tolstojs Omvendelse og den russiske Folkesjæl* og *Den russiske Messianisme*, er ganske vist ikke egentlige litterære analyser; det er psykologiske, filosofiske og etiske problemer, der drøftes. Artiklerne skal give danske læsere en dybere forståelse af en del af forudsætningerne for revolutionsårets dramatiske begivenheder; de er udtryk for forfatterens lidenskabelige trang til at forklare sine nye landsmænd, hvad der egentlig skete i det for mange så ukendte Rusland på samfundslivets og kulturens områder, en trang, der hans liv igennem affødte talløse artikler og foredrag. Han stod her i landet som en formidler af kontakt og kendskab til russerne og de øvrige slaviske folk. Bøgerne *Revolutionære profiler* (1933), *Grundlinjerne i Sovjetunionens udenrigspolitik* (1946) og *Russian studies* (1956) er typiske for ham i denne funktion.

Indirekte fik de to artikler i Tilskueren dog vidtrækkende følger for Stender-Petersens videnskabelige udvikling; tidsskriftets redaktør, Poul Levin, opfordrede ham i en lang og alvorlig samtale til at fortsætte med de litterære studier, og vel at mærke ikke blot af den russiske litteratur. I denne samtale må vi sikkert se en inspiration til de følgende års Holberg- og Gogol'-studier (1920-25), udpræget komparative arbejder, et felt, som for ham med hans flersprogethed og vidtspændende uddannelse måtte virke tiltrækkende. I disse arbejder er det – ikke mindst i Gogol'-studierne – de idémæssige påvirkninger og deres biografisk-psykologiske baggrund, der analyseres.

Den stærkere betoning af den rent historiske side af litteraturens udvikling, der er tydelig i disputatsen *Die schulkomödien des paters Frantisek Bohomolec S. J.* (1923), hvor Stender-Petersen giver denne tidligere i nogen grad oversete dramatiker en mere rimelig placering i det polske dramas udvikling, må ses som et resultat af studieopholdene i det polske lærdoms-centrum Kraków 1920-21, hvor man ikke blot intenst beskæftigede sig med det polske dramas historie i almindelighed, men hvor professor Windakiewicz arbejdede netop med jesuiter-skolernes dramatik. Arbejdet fra Dorpat-perioden, *Tragoediae sacrae* (1931), hvor Stender-Petersen med udgangspunkt i et værdifuldt polsk håndskrift i Uppsalas universitetsbibliotek fremlægger materialer og bidrag til det tidlige polsk-latinske skoledramas historie, er en fortsættelse af disputatsens historisk-komparative studier, men det rører – i sammenligning med de tidligere værker – en stærkere interesse for selve den litterære forms historie.

Artiklerne om den polske magnat-scenes historie (1960) og afhandlingen om det jyske protestantisk-humanistiske skoledrama (1959) ligger på forskellig vis i direkte fortsættelse af de polske skoledrama-studier. Stender-Petersen bevarede en usvækket kærlighed til Polens kultur og litteratur lige til sin død, da han var midt i forarbejderne til en polsk litteraturhistorie.

Tragoediae sacrae og den lille smukke bog *Russiske silhuetter* (1932) om 1800-tallets store russiske digtere er hver på sin måde – den første ved sin

metode, den anden ved sine emner – forløbere for *Den russiske litteraturs historie* I–III (1952). Men dette storværks interessante sociologisk-formalistiske metode har endnu en vigtig forudsætning: tredivernes livlige og dybtgående metodologiske diskussioner ved Aarhus Universitet, fremkaldt ikke mindst ved Louis Hjelmslevs lingvistiske teorier. Vi fik med dette værk en værdig afløser for Caspar Vilhelm Smiths bog om samme emne. Det er ikke blot spændende i kraft af sin metode, men for danske læsere måske i endnu højere grad derved, at det i sit første bind – om Kiev- og Moskva-litteraturen til og med 1600-tallet – indfører os i et hidtil for de fleste næsten ukendt område, en rig og fremmedartet middelalderlitteratur. Og dette bind fik et fortræffeligt illustrerende supplement i bogen *Anthology of Old Russian Literature* (1954), der blev til, da Stender-Petersen var gæsteprofessor ved Columbia University.

Inspirationen fra Holger Pedersen er tydelig – og Stender-Petersen vedkendte den sig selv – i den stort anlagte *Slavisch-germanische Lehnwortkunde* (1927), skrevet i de sidste år af lektor-tiden i Göteborg. Det mål, han her satte sig: ikke at undersøge det enkelte låneord i sig selv, men låneordet som en organisk del af et alment sprog- og kulturfænomen, kom ikke blot til at gælde denne bog, men er i nøje overensstemmelse med bestræbelserne i den lange række etymologisk-historiske og litterære studier, der begyndende med *Gemeinslavisch vitedzъ* (1925) over *Études Varègues* fører frem til den omvurderende og fornyende holdning til det for os så interessante varægiske problem, der er afspejlet i *Die varägersage als quelle der altrussischen chronik* (1934), og *Varangica* (festskriftet 1953). Hovedresultatet af disse studier er for *Varägersages* vedkommende, at den traditionelle opfattelse af de nordisk-russisk-byzantinske kulturelle forbindelser i den tidlige middelalder som en eksport fra Norden til Kiev ikke kan holde; det fælles stof, vi finder i de nordiske sagaer og den russiske krønike, er tværtimod byzantinsk kulturstof, bragt til Norden af varægerne via Kiev og Novgorod. I *Varangica* gør Stender-Petersen op med de gængse synspunkter m. h. t. varægernes rolle ved den første russiske stats dannelse: med normannisternes opfattelse af varægerne som de højt kultiverede nordboere, der blandt de laverestående slaviske stammer repræsenterede dels den militære sagkundskab, dels »statsdannende« evner, og med anti-normannisternes vurdering af dem som ukultiverede, hærgende røvere. I Stender-Petersens fremstilling træffer vi dem dels som deltagere i en århundredelang landnams-proces, dels som købmænd og som krigere, der spillede en rolle, men langt fra altafgørende, som et inciterende element i den statsdannelsesproces, hvis sociale, økonomiske, politiske og kulturelle grundlag forelå i det slaviske miljø.

Det er kendt, at Stender-Petersen opnåede en anerkendt position i den internationale slavistik, en position, der gjorde det muligt for ham på mange felter ikke blot at stå som en central formidlende skikkelse mellem øst og vest,

men også at hævde og vinde tilslutning til den danske slavistiske tradition, skabt af Caspar Vilhelm Smith, en tradition, hvorefter slavistikken ikke blot er den rene sprogvidenskab, men omfatter studiet af de slaviske folks kultur som helhed, såvel sprog og litteratur som folkløse og historie.

For mange stod Stender-Petersen som en radikalist, en kritiker af samtlige overleverede resultater og vurderinger. På videnskabens område må han på mange måder snarere stå for os ikke blot som den kritiske forsker, men også som forvalteren af en videnskabelig tradition, en videnskabelig arv. Det er hans bedrift at have genskabt slavistikkens rummelighed i Danmark. Løfte arven efter ham kan næppe nogen enkelt. Det må være en fællesopgave for hans elever, for medlemmerne af den fællesnordiske slavistiske organisation, der er en del af hans store livsværk.

Knud Rahbek Schmidt